EDUSKUNTA
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

VIITE: HE189/2017 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työsopimuslain 13 luvun 6 §:n, kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain 22 §:n ja valtion virkamieslain 32 §:n muuttamisesta

LUONNOS HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE LAEIKSI TYÖSOPIMUSLAIN 13 LUVUN 6 §:N, KUNNALLISESTA VIRANHALTIJASTA ANNETUN LAIN 22 §:N JA VALTION VIRKAMIESLAIN 32 §:N MUUTTAMISESTA

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry (jatkossa PAM) ottaa kantaa hallituksen esitykseen eduskunnalle työsopimuslain 13 luvun 6 §:n muuttamisesta. Lausunnossa työntekijöiden asemaa tarkastellaan erityisesti palvelualoilla työskentelevien työntekijöiden näkökulmasta.

PAM pitää oppisopimuskoulutuksen lisäämistä sinänsä tärkeänä tavoitteena työntekijöiden työmarkkina-aseman parantamisen kannalta. Toisaalta työnantajan velvoitteella tarjota lisätyötä osa-aikaiselle työntekijälle on suuri merkitys etenkin heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työntekijöiden mahdollisuudelle työllistyä pysyvästi ja kokoaikaisesti.

PAM vastustaa esitystä nykyisessä muodossa, koska muutos heikentäisi työntekijöiden asemaa ja asiantuntijoiden tekemien vaikutusarvioiden mukaan esityksen kielteiset vaikutukset (mm. palkkaköyhyyden ja epätasa-arvon lisääntyminen) ylittäisivät siitä mahdollisesti koituvat hyödyt sekä yksilöiden, yritysten että yhteiskunnan kannalta.

Oppisopimusopiskelijoiden palkkaaminen tällä hetkellä

Oppisopimusten vähäisyys tietyillä aloilla ei ole johtunut työnantajan lisätyön tarjoamisvelvollisuudesta tai takaisinottamisvelvollisuudesta, vaan oppilaitospohjaisen ja oppimissopimuskoulutuksen erilaisista rahoitusmalleista. Vuoden 2018 alussa voimaan tullut ammatillisen koulutuksen reformi toi molemmat koulutusmuodot saman rahoituksen piiriin. Tämä uudistus helpottaa ja todennäköisesti lisää oppisopimukseen siirtymistä myös koulutussopimuksesta.

Vaikutusarvioinnin mukaan kaupan alalla työskentelee suhteellisesti ja absoluuttisin luvuin mitattuna toiseksi eniten oppisopimuskoulutettavia (6 930 henkilöä). Samalla alalla on selkeästi eniten vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekeviä työntekijöitä (33 000 työntekijää). Tämä näyttäisi viittaavan siihen, ettei lisätyön tarjoamisvelvollisuus ole myöskään nykyisessä muodossaan estänyt oppisopimussuhteiden solmimista. Esitykselle ei siten myöskään tästä näkökulmasta ole PAMin mielestä perusteita.

Palvelualoilla oppisopimussuhde solmitaan yleensä sellaisen työntekijän kanssa, joka on jo valmiiksi työsuhteessa työnantajaan. Ammatillisen koulutuksen reformi tuo työpaikoille myös koulutussopimuksella opiskelijoita, jotka eivät tule työsuhteisiksi työntekijöiksi.

Oppisopimusopiskelijoiden tai koulutussopimuksella opiskelevien määrä tai muutkaan 1.1.2018 voimaan astuneen koulutusreformin mukanaan tuomat muutokset eivät ole vielä tiedossa. PAMin mielestä onkin ennenaikaista avata keskeistä työlainsäädäntöä, kun muutokset ja siitä mahdollisesti aiheutuvat haasteet eivät ole vielä selvillä.

Oppisopimusjärjestelmän väärinkäytökset estettävä

PAM pitää valitettavana, että jotkut yritykset pyrkivät käyttämään oppisopimusjärjestelmää väärin ja palkkaamaan oppisopimusopiskelijoita tavanomaiseksi työvoimaksi. Yksi merkittävä syy väärinkäytöksiin on pyrkimys alentaa työvoimakuluja. Lisäksi kun oppisopimusjärjestelmää käytetään väärin, myöskään opiskelijan oikeudet eivät toteudu.

Tästä syystä hallituksen esityksessä tulisikin ottaa huomioon myös mahdolliset väärinkäytöstilanteet, eikä yrityksille saisi antaa mitään mahdollisuuksia poiketa lisätyöntarjoamisvelvoitteesta tai takaisinottovelvoitteesta ainakaan silloin, kun oppisopimuksen tavoitteet jäävät toteutumatta.

Lisätyötä tarjottava ensisijaisesti osa-aikatyötä tekeville

Työsopimuslain 1 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan vakituinen työsuhde on pääsääntö. Vaikka vastaavaa ei ole työajan pituudesta suoraan laissa säädetty, kokoaikainen työ on lainsäätäjän mukaan ensisijainen. Tämä ilmenee työsopimuslain 2 luvun 5 §:stä, jonka mukaan lisätyötä on tarjottava ensisijaisesti sitä haluavalle osa-aikaiselle, jos se on mahdollista. Lisätyötä koskevasta säännöksestä ilmenee myös sopimussuhteeseen kuuluva lojaliteettivelvollisuus.

Vastentahtoinen osa-aikatyö on palvelualoilla iso ongelma, jonka ratkaisemiseksi työlainsäädäntöä pitäisi kehittää siihen suuntaan, että osa-aikaisten oikeutta lisätunteihin parannettaisiin nykyisestä. Osa-aikaisten oikeuksien heikentäminen työsopimuslailla on omiaan lisäämään osa-aikatyön määrää ja antaa väärän viestin lainsäätäjän tavoitteesta.

PAM painottaa, että toteutuessaan hallituksen esitys lisäisi silpputyön määrää, koska työnantajan ei enää tarvitsisi tarjota osa-aikaiselle työntekijälle lisätyötä. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, vastentahtoinen osa-aikatyö lisää usein toimeentulo-ongelmia ja köyhyyttä.

Työnantajan takaisinottovelvollisuus säilytettävä

Työsopimussuhteessa sovellettava lojaliteettivelvollisuus ilmenee työsopimuslain takaisinottosäännöksestä. Työtä on tarjottava sille, jonka kanssa on tai on ollut sopimussuhde. Jos hallituksen esitys hyväksyttäisiin, lakimuutos mahdollistaisi työsuhdeturvan kiertämisen työnantajan niin halutessa; työnantaja voisi irtisanoa työntekijät tuotannollisin tai taloudellisin perustein ja korvata irtisanotut työntekijät oppisopimusopiskelijoilla. Tämä käytäntö heikentäisi yritysten välistä reilua kilpailua.

PAM korostaa, että erityisesti palvelualoilla oppisopimusoppilailla on verraten helppo korvata olemassa olevaa työvoimaa, koska palvelualoilla tehtävä työ on pääsääntöisesti sellaista, jonka oppii nopeasti. Oppisopimusopiskelijoille voidaan useilla aloilla maksaa mahdollisesti jo pidempään työskennelleiden työntekijöiden ansioihin verrattuna alempia palkkoja. Työnantajat voivat pyrkiä korvaamaan vanhoja työntekijöitään uusilla. Tämä on merkittävä heikennys työsuhdeturvaan.

Naisten ja miesten välistä tasa-arvoa edistettävä

Hallituksen esityksessä todetaan esitetyn muutoksen potentiaalisesti lisäävän naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa työmarkkinoilla. Sukupuolten välinen tasa-arvo on merkittävä tavoite työmarkkinoilla, ja PAM pitää erikoisena lainsäätäjän välinpitämätöntä suhtautumista tasa-arvonäkökohtaan.

Hallituksen esityksellä olisi toteutuessaan kielteisiä tasa-arvovaikutuksia, koska osa-aikatyötä tekee enemmän naisia kuin miehiä. Muutoinkin esityksen myönteiset vaikutukset arvioidaan rajallisiksi. Herääkin kysymys, miksi tällaista muutosta esitetään, jos hallitus itsekin on sitä mieltä, että esityksellä ei ole myönteisiä vaikutuksia.

Hallituksen esityksellä monia kielteisiä vaikutuksia

Vaikutusarvioinnissa on tuotu kattavasti esiin se, ettei hallituksen esitys välttämättä parantaisi työllisyyttä lainkaan. Sen sijaan muutoksella olisi monia eri kielteisiä vaikutuksia, kuten esimerkiksi alityöllisyyden ja palkkaköyhyyden lisääntyminen sekä sukupuolten välisen kuilun laajeneminen. Vaikutusarvioiden perusteella näyttääkin siltä, että esityksen kielteiset vaikutukset ylittäisivät siitä mahdollisesti koituvat hyödyt sekä yksilöiden, yritysten että yhteiskunnan kannalta.

Toteuttamisvaihtoehdot

PAM katsoo, ettei osa-aikaisten työntekijöiden ja oppisopimuskoulutettavien oikeuksia tulisi esitetyllä tavalla asettaa vastakkain.

Koulutusreformin tarkoituksen toteutumiseksi ja väärinkäytösten estämiseksi olisi ensi arvoisen tärkeää ottaa alakohtaiset erot huomioon. Työsopimuslain säädöksistä poikkeaminen voitaisiin mahdollistaa paikallisen sopimisen kautta. Lakia tulisi avata niin, että työehtosopimusosapuolet voisivat antaa mahdollisuuden sopia työpaikkakohtaisesti hallituksen esityksessä selvitetyin tavoin työlainsäädännöstä poikkeavasti. Kun lisätyöntarjoamisesta tai takaisinotosta sovittaisiin paikallisesti luottamusmiehen kanssa, voitaisiin samalla käydä läpi ala- ja työpaikkakohtaiset tarpeet ja varmistaa näin myös koulutuksen tarkoituksen toteutuminen.

Vaihtoehtoisena toteuttamistapana PAM esittää myös seuraavaa: Oppisopimuskoulutusta voitaisiin tarvittaessa hyödyntää yritysten palveluksessa jo olevien vajaatyöllisten ja vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien työntekijöiden työmarkkina-aseman parantamiseksi ja osaamisen kehittämiseksi. Tällöin työnantaja voisi kohdentaa tarjottavissa olevat lisätunnit palveluksessaan olevalle oppisopimusopiskelijalle loukkaamatta TSL 2 luvun 2 §:n tarkoittamaa tasapuolisen kohtelun velvoitetta.

Helsingissä 19.2.2018

PALVELUALOJEN AMMATTILIITTO PAM ry
Ann Selin
puheenjohtaja

Lisätietoja:
Karoliina Huovila
lakimies
puh. 040 521 9083
karoliina.huovila@pam.fi